

رویکردهای کاربردی در ادبیات تطبیقی

ماجده حمود

مترجم: مجتبی شاهسونی

با مقدمه دکتر ابوالحسن امین مقدسی

دانشیار دانشگاه تهران

سرشناسه	:	حمود، ماجده
عنوان و نام پدیدآور	:	رویکردهای کاربردی در ادبیات تطبیقی / ماجده حمود؛ مترجم محسن شاهسونی.
مشخصات نشر	:	تهران: روزگار، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۰ ص.
شابک	:	۹۷۸-۹۶۴-۳۷۴-۳۱۷-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	ادبیات تطبیقی — غربی و شرقی
رده بندی کنگره	:	۱۳۹۰ ۷۰۳۴۸ ج۸ / PN۸۷۳
رده بندی دیویی	:	۸۰۹
نمارة کتابشناسی ملی	:	۲۳۵-۵۷۵

نشر روزگار

پژوهش امروز جهان

رویکردهای کاربردی در ادبیات تطبیقی

ماجده حمود
مترجم: مجتبی شاهسونی

نشر روزگار
چاپ نخست: ۱۳۹۰
شمارگان: ۱۰۰۰
قیمت: ۶۳۰۰ تومان

آمادسازی: خدمات چاپ و نشر هوگات
(وابسته به نیوند)
چاپ: روزگار
نظارت چاپ: ایمان نوروزی نسب

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۳۷۴-۳۱۷-۸

مرکز پخش: پازند ۶۶۴۷۵۰۱۵ - ۶۶۴۶۳۸۲۳

نشانی: خیابان لبافی‌نژاد، بین دانشگاه و فخر رازی، شماره‌ی ۱۷۴، واحد ۶

۶۶۴۹۷۲۶۸ - ۵۶۵۲۱۴۱۴ - ۵۶۵۲۱۴۱۴ - ۰۹۱۲۲۰۲۷۲۵۴

.....

فهرست:

۱۱		مقدمه:
۱۵		تأثیر اسطوره پیگمالیون در ادبیات جهانی و ادبیات عربی
۱۵		اسطوره
۱۹		اسطوره پیگمالیون
۲۰		نمایشنامه پیگمالیون اثر برنارد شو
۲۴		نمایشنامه پیگمالیون توفیق حکیم
۳۲		تأثیر اسطوره‌ی پیگمالیون در داستان‌نویسی
۳۷		حی بن یقظان
۴۱		نکته‌های فنی در مورد رمان «حی بن یقظان»
۴۵		تأثیر عوامل اسلامی
۴۷		فلسفه ابن طفیل
۴۸		رایینسون کروزونه
۴۹		نقطه مشترک میان «حی بن یقظان» و «رایینسون کروزونه»
۵۱		اختلاف میان «حی بن یقظان» و «رایینسون کروزونه»
۵۵		تأثیر رمان مدرن غربی در رمان عربی
۵۵		ماهیت رمان مدرن
۵۷		شخصیت
۵۸		الثرات و تصاویر

۵۹	تکنولوژیهای رمان مدرن.....
۶۵	زبان رمان.....
۶۶	قالب فنی.....
۶۶	نقش مخاطب.....
۶۶	جایگاه ما نسبت به رمان مدرن.....
۶۸	رمان «خشم و هیاهو» اثر ویلیام فاکنر.....
۶۸	نگاهی به زندگی ویلیام فاکنر.....
۷۰	رمان ها.....
۷۱	رمان «خشم و هیاهو».....
۱۰۵	شکسپیر.....
۱۰۷	نمایشنامه اتلو.....
۱۱۳	داستایوفسکی (۱۸۱۱-۱۸۸۱).....
۱۳۳	وجود گرایی و ادبیات گمگشتگی در داستانهای سوریه.....
۱۳۵	دیدگاه ما نسبت به تفکرات وجودگرایی.....
۱۳۶	نگاهی به زندگی آلبر کامو.....
۱۴۰	رمان بیگانه.....
۱۴۳	نگاهی به زندگی زکریا تامر.....
۱۴۵	مجموعه داستان «شبهه اسب سفید» و تفکرات وجودگرایی.....
۱۵۴	مقوله نفی کار کردن.....
۱۶۱	بررسی تصویرپردازی ادبی.....
۱۶۳	دلایل تفاوت تصویر یک ملت با تصویر ملت‌های دیگر.....
۱۶۵	تصویر شرق در آثار ادیبان غربی.....
۱۶۸	عناصر تشکیل دهنده تصویر ادبی فرهنگ دیگر.....
۱۷۳	معضلات مطالعه تصویر.....
۱۷۷	وظایف مطالعه تصویر دیگری در ادبیات عربی.....
۱۸۰	تصویر ایرانیان در کتاب «خیلان» جاحظ.....
۱۸۰	نگاهی به زندگی جاحظ و عصر او.....

۱۸۲	 کتاب بخیلان
۱۹۱	 دلالت معنایی اسم و صفت
۱۹۶	 تصاویری از بخیلان ایران در کتاب جاحظ
۲۰۲	 ویژگی روابط ایرانیان و اعراب در کتاب «بخیلان»
۲۲۴	 نتیجه
۲۲۶	 منابع

www.ketab.ir

مقدمه

ماهیت ادبیات تطبیقی به گونه‌ای است که گستره فرهنگ‌های مختلف را درمی‌نورود و با حفظ هویت فرهنگ‌های بومی تابلو زیبایی از اشتراکات فرهنگی ترسیم می‌کند و بدون شک در آینده‌ای نه چندان دور حلقه اتصال حوزه‌های فرهنگی جهان خواهد بود. پر واضح است که تفسیرهای مختلف مکاتب حاکم بر این حوزه از امتداد و وسعت این گستره هرگز نمی‌کاهد.

بزرگان ادبیات تطبیقی در جهان عرب از جمله روحی خالیدی و غنیمی هلال سنگ زیرین این رشته را بنا نهاده‌اند و از ارتباطات زبان‌های فارسی، عربی، انگلیسی و ترکی سخن‌ها گفته‌اند اما با توجه به اینکه زبان عربی زبان علمی تمدن اسلامی به شمار می‌رود، حوزه تأثیر آن بسیار بیش از پژوهش‌های فعلی است علاوه بر آنکه تأثیرپذیری ادبیات عربی از فرهنگ غربی هم انکارناپذیر است تبیین گستره این تأثیر و تأثر و کشف علل و روابط آن از جمله اموری است که هر روز منتقدان و پژوهشگران را به مطالعه و تحقیق فرا می‌خواند

کتاب حاضر نوشته ماجده حمود یکی از گام‌های اصلی است که در این حوزه برداشته شده است و دانشجوی فاضل و متخلق جناب آقای مجتبی شاهسونی به ترجمه آن همت گماشته است و استفاده از آن را برای علاقمندان این حوزه میسر ساخته است. به امید آنکه با ترجمه و تألیف بیشتر بر غنای این حوزه افزوده شود.

دکتر ابوالحسن امین مقدسی

استاد دانشگاه تهران

www.ketab.ir

مقدمه:

ادبیات، چنانکه داستایفسکی می‌گوید؛ شناخت انسان توسط خود او است. و به وسیله این شناخت، ذات و ماهیت مشترک انسانها برای ما آشکار شده تا بدین وسیله به سوی دنیای برادری، که من نفسانی را به دیگری پیوند می‌دهد، رهنمون شویم.

اگر در ماهیت شناخت دقت کنیم، در می‌یابیم که تنها این شناخت در صورت تعامل با دیگران ظهور می‌یابد. از اینجا اهمیت پژوهش‌های تطبیقی در ادبیات برایمان آشکار می‌شود که رابطه و گفتگوی ما با دیگران را بیان نموده و بدین ترتیب امروزه به یکی از شکل‌های روابط بین ملت‌هایی در گفتگوی تمدن‌ها شرکت دارند، تبدیل شده است. البته شکی نیست که این نوع گفتگو، طرف دیگری را به عنوان شریک ما در ساختن تمدن به ما نشان می‌دهد نه استعمار کننده‌ای که خواهان از بین بردن هویت و نابود کردن ما می‌باشد.

این سخن بدان معناست که ابتدا تعصب و عقده برتر بودن را کنار گذاشته و با چشم باز به آثار ادبی دیگران نگاه کنیم. چرا که ابداع و خلق اثر فقط منحصر به یک ملت خاص نبوده، بلکه متعلق به تمامی انسان‌ها می‌باشد. از این رو بدیهی است که نوآوری و خلق اثر حاصل آغوش باز بر روی دیگر تمدن‌ها و عدم عزلت‌گرایی است. چرا که عزلت به معنی غرق

شدن در خود و دوری از دستاوردهای زمان و در نتیجه عقب ماندگی بوده و چرخیدن حول محور منیت و مبالغه در تعریف از تولیدات خود و چشم بستن به روی معایب و جهالت‌ها و عقب ماندگی‌هاست. بنابراین هر پیشرفتی ناگزیر باید با اطلاع از آثار کسانی باشد که در زمینه علم و همچنین در زمینه‌های ادبیات و نقد از ما پیشی گرفته اند. چرا که یادگیری از کسانی که از ما پیشرفته ترند، مرحله‌ای است که در شروع کار باید طی شود. آموختن یک چیز و تقلید چیز دیگری است. آموختن اولین قدمی است که در مسیر زندگی و پیشرفت طی می‌کنیم و تقلید آخرین گامی است که به سوی فنا و نیستی می‌نهیم. در اینجا آشکار می‌شود که هیچ ملتی نمی‌تواند دیگری را پشت سر بگذارد. چون هر اثر با اصالت ممکن است تاثیر گرفته از دیگری باشد. اما همزمان ویژگی‌ها و مشخصات منحصر به فرد خود را دارد.

تاثیرپذیری از دیگران امروزه امری است که خواسته یا ناخواسته اتفاق می‌افتد. البته در عصر ارتباطات جدید بسبب پیشرفت‌های خیره‌کننده در زمینه ی ارتباطات در جهان کسانی می‌توانند در وسط خانه خودمان و با هدف از بین بردن هویت و شخصیت ما به ما هجوم آورده تا قدرت نوآوری و خلاقیت آثار را از دست داده و همیشه از آنان پیروی کنیم. و نه همچون خودش نوآور و تولیدکننده آثار شویم. آنچه مهم است، درک اهمیت خود باوری و ضرورت اعتماد به نفس به نفس است. که این اعتماد جز با تکیه بر ویژگی‌های منحصر به خودمان که تمدن مخصوص ما را شکل دادن و ما را صاحب صدایی خاص در این جهان نموده به دست نمی‌آید. و این صدا همان خلق اثر است.

امروزه ما بیش از هر چیز نیازمند تولیدات ادبی جدید در تمامی زمینه‌ها هستیم. و این مهم جز با بهره‌گیری از آثار اجدادمان که پیش از ما می‌زیسته‌اند و معاصرینی که همراه آنان زندگی می‌کنیم، حاصل نمی‌شود. بدین ترتیب می‌توانیم از آن‌ها پیشی گرفته و به سوی افق باز و روشن حرکت کنیم که مجال گسترده‌ای را برای مشارکت در پیشرفت انسانی

برایمان می‌نماید و بدین وسیله همگام با عصر خود در ساختن تمدنمان تلاش می‌کنیم در این صورت هیچ تهاجم یا عامل خارجی نخواهد توانست شخصیت‌مان را نابود کرده یا هویت‌مان را لگد مال کند.

از اینجا ضرورت پژوهش‌های مقایسه‌ای و تطبیقی روشن می‌شود چرا که این پژوهش‌ها باعث خودشناسی و اعتماد به نفس ما می‌شود و از طریق آن می‌توانیم نقشی را که تمدن اسلامی ما در ساختن تمدن انسانی ایفا نموده، روشن ساخته و دریابیم که این ما نبودیم که طفیلی فرهنگ دیگران بوده ایم، بلکه دیگران بوده ایم که همواره روزی خور سفره فرهنگ ما بوده اند. از این رو امروزه می‌توانیم خودمان را به وضوح و با جزئیات در آینه پژوهش‌های تطبیقی ادبی مشاهده نموده و میزان زیبایی یا خدشه‌هایی که بر این چهره وارد شده است را بررسی نماییم.

اهمیت ادبیات از آنجا آشکار می‌شود که می‌تواند با زبان زیبایش در وجود مخاطب و با موضوعات و محتوایش در عقل وی تاثیر بگذارد. این تاثیر گذاری هرگز تاثیر ساده‌ای نیست که بعد از اندک زمانی به فراموشی سپرده شود. بلکه تاثیری بس عمیق است که به عمق جان نفوذ نموده تا در شکل‌گیری شخصیت فرد از داخل سهم شود و در رفتار و تمامی ارزشهایی که شخص در زندگی به آن پایبند است، ظهور یابد.

شاید به کار بردن واژه تطبیق در کنار ادبیات با فراهم آوردن ابزارهای عقلی و نقدی، محقق را یاری نموده تا مطابق سلیقه اش آنچه را که زیبا و پسندیده و آنچه را که زشت بوده و در ساختن هویتش ما خدشه وارد می‌کند را آشکار سازد. و همچنین که استفاده از تطبیق به ما در شناخت مواضع نوآوری و شناخت مواضع تقلید نیز یاری می‌دهد! یعنی به ما کمک می‌کند تا بتوانیم چگونگی استفاده از عوامل خارجی را شناخته و میزان اعتمادمان را به آثار دیگران و تقلید از آنها را (زمانیکه به دنبال خصوصیات مشترک میان خود و آنها می‌گردیم) بشناسیم. همچنین میزان تکیه بر خود و تولید ادبیات مان بر مبنای نوآوری را (هنگامی که به دنبال خصوصیات شخصی که ادبیاتمان را شکل داده است، می‌گردیم)، در یابیم.

بدین ترتیب تاثیر ما از دیگران تاثیر خلاقانه بوده به طوریکه از آثار و تولیدات آن استفاده نموده و به کمک خلاقیت و نوآوری از آن‌ها سبقت می‌گیریم.

این تحقیق حاوی چند نمونه مقایسه‌ای در پژوهش‌های تطبیقی می‌باشد که می‌کوشد تا نمونه‌های متعددی تاثیر از دیگران را بررسی نماید. تاثیر اسطوره پیگمالیون در ادبیات جهانی (نمایشنامه برنارد شاو) و ادبیات عربی (نوفیق حکیم، جرج سالم) و تاثیر پذیری از رمان مدرن مانند تاثیرپذیری غیبان کثفانی در (آنچه برای شما باقی می‌ماند) از رمان «خشم و هیاهو» فاکنر و یا تفکر اصالت وجود (ذکریا نامر) که از رمان «بیگانه» آلبر کامو تاثیر پذیرفته است.

از سوی دیگر این پژوهش نمونه‌ای از تاثیر ادبیات قدیم ما بر ادبیات غربی (ابن طفیل «حیث بن یقطان» در «رایسنون کروزونه» دانیل دوفو) و همچنین (تصویر شناسی: *imagology*) یعنی تصویر دیگران در ادبیات قدیم عربی (تصویر ایرانیان در کتاب «بخلاء» جاحظ) را در بر دارد. و همچنین به بررسی یکی از نمونه‌های حیرت‌انگیزی که ادبیات غرب ارائه نموده (نمونه قاتل با شرافت در نمایشنامه «اولترا» شکسپیر و رمان «جنایت و مکافات» داستایوفسکی) می‌پردازیم.

ما در این بررسی تطبیقی هر دو مکتب فرانسوی و آمریکایی را دنبال می‌نماییم که روش تحقیق ما را انعطاف پذیر تر خواهد نمود. بدین ترتیب متون ادبی را گاه بر اساس عوامل تاثیر گذار تاریخی و شخصیتی بررسی خواهیم نمود. و بر اساس مکتب فرانسوی پیروی می‌کنیم و گاهی به این عوامل پایبندی نداشته و به دنبال زیبایی‌های ادبی و بدون تامل در جلوه‌های تاثیرپذیری تاریخی و عوامل شخصیتی پیش می‌رویم و بدین ترتیب از مکتب آمریکایی در پژوهش‌های تطبیقی پیروی می‌کنیم. نمی‌توان ادعا نمود که این تحقیق کامل و بی‌نقص است. بلکه تلاشی متواضعانه در پژوهش‌های ادبیات تطبیقی بوده که می‌کوشد تا این راه سخت را برای تحقیقاتی عمیق تر و گسترده تر هموار سازد.